

HACC'ın HİKMETLERİ

M.Talat KARAÇİZMELİ

«BİR KİMSE HACCEDER, HAC ESNASINDA FENA LAKIRDI SÖYLEMEZ VE BÜYÜK GÜNAHLARDAN ÇEKİNİR, KÜÇÜK GÜNAHLARI İŞLEMEKTE ISRAR ETMEZSE, O KİMSE O GÜNAHLARINDAN ARINARAK ANNESİNDEN DOĞDUĞU GÜNKÜ GİBİ HACDAN DÖNER.»

Bilindiği gibi ibadetlerimiz bedenî, yani vücut ile yapılan, mail, yani servet ve maddî varlıkla yapılan, bir de bunun her ikisi bir arada olmak üzere hem bedeni hem de mali olarak yapılan ibadetler olmak üzere, üç kısımdır. Meselâ; Namaz ve Oruç bedenî, Zekât malî birer ibadettir. Hac ise hem bedenî, hem malî olan bir ibadet şeklidir. Çünkü bu ibadet yerine getirilirken maddi bir masrafta bulunduğu gibi, bedenen ifa edilen hareketler de yapılmaktadır. İşte bu sebeple Hac, mail ve bedenî bir ibadet oluyor. Hacc'ın farz olduğunu Allah Taâlâ Kur'an-ı Kerim'de Al-i İmran suresinin 97. âyetinde bildirmiş bulunmaktadır. Bu âyetin meali şöyledir: «Hacca gidip gelmeye gücü yetenlere, Allah için Kabe'yi ziyaret etmek farzdır.» Hz. Peygamber de, bu konuda: «Ey insanlar! Allah, Haccı üzerinize farz kıldı, öyleyse hacediniz.»(1) buyurmaktadır. Hac kelimesinin lügat manası, mutlak kasıt anlamına gelmektedir. Dini manada ve ilmi istılahta ise, hacca niyetle, tavaf, sa'y, Arafatta duruş ve hac ibadetinin gereği, diğer hareketlerle, Kabe'yi ziyaret etmek demektir. Bu ibadet yalnız Hac, ayrı ayrı iki ihramla Ömre ve Hac, tek bir ihramla Ömre ve Hac olmak üzere üç şekilde eda edilir. Bunlardan birincisine İfrad haccı, ikincisine Temettü haccı, üçüncüsüne de Kıran haccı denir. Haccın farzları, tavaf ve Arafatta duruş, şartı ise ihramdır. Biz bu yazıda haccın yapılış şekillerini, farz, vacip ve sünnetlerini değil, haccın içtimaî, iktisadî ve ahlâkî faydalarından imkân ölçüsünde kısaca bahsetmeye çalışacağız. Haccın içtimaî yönü Günümüzde milletler birbirlerini tanımak ve kültürlerini yaymak için çeşitli çarelere başvurmaktadırlar, ilmî konferans ve toplantılar, müzik ve sanat festivalleri, olimpiyat ve diğer spor temasları bunlar arasındadır. Demek oluyor ki günümüz insanı, kendi ülkesinin çeşitli sosyal faaliyetlerini, sanatla ilgili gelişmelerini, örf ve adetini, başkalarına da duyurup tanıtmak ihtiyacını duymaktadır. Acaba bütün bu çabalar ne için yapılıyor? Ve bu hareketlerle istenilen sonuca varılabilmiş midir? Bu soruya verilen ilk cevap, çeşitli milletlere mensup insanları birbirleriyle tanıştırmak ve yeryüzünde barışı sağlamaktır. Fakat inanç ayrılığı içinde, sosyal açıdan çeşitli değer ölçülerine sahip insanları birbiriyle kaynaştırmak, sözünün edilmesi kadar kolay değildir. Elde edilen faydalar da, bu yüzden yapılan masraflara göre pek cüz'i kalmaktadır. Halbuki, hac esnasında, dünyanın çeşitli bölgelerinden, renk ve dilleri ayrı milletlerden insanlar, tek bir gaye ile Kabe'de toplanmakta ve birbirleriyle hemen kaynaşıp, sevgilerini açıklamaktadırlar. Kendi ülkelerini diğerlerine tanıtip onları tanımakta, hepsi birbirinin sosyal hayatı, geleneği, ülkelerinin coğrafi ve politik durumları hakkında bilgi edinmektedirler. Kültür alışverişi ilmen gelişme sağlamakta, ayrıca karşılıklı güven duygusuna sahip olmaktadır. Aralarında barışı gerçekleştirip kardeşliği kuvvetlendirmektedirler. Dini ölçüler içinde hac'dan elde edilmesi gereken sosyal gayeler kısaca bunlardır. Ancak ilahi emre göre bu, hac mevsimine mahsus olmayıp, daima devam etmelidir. Hac bunun senede bir defa yenilenmesine ve kuvvetlenmesine vesiledir. Şayet bu gayeye eritmiyor yahut bu çizgiden sapıyorsa, kabahat İslâm'ın değil, onu yanlış uygulayanlarındır. Çünkü İslâmiyette mü'minlerarası banş ve kardeşlik vazgeçilmez bir esastır. Günümüz insanının çeşitli beşeri buluşlarla (spor vesair toplantılar) insanları birlik ve barışa götürme arzusunu, dinimiz asırlar önce. hem de esas bir ibadet olarak ele almıştır. Bu sebeptendir ki İslamiyet, kavim veya miHet dini değil, gayesi itibariyle de bütün insanlığı kavrayan bir dünya dinidir. Haccın iktisadî yönü Yine günümüzde milletler fuarlar, sergiler düzenleyerek teknik ve sanayi mamullerini dünyaya göstermek ve böylece pazar bulmak ihtiyacını duymuşlardır. Hac mevsiminde ticaret yapmanın yasak olmadığını bildiren Kur'an-ı Kerim(2) bu suretle İslâm ülkelerinin, her türlü ihraç mallarını orada sergilemelerinin ve ülkelerine kazanç temin etmelerinin gereğini duyurmuş ve böylece ilk milletlerarası fuarın temelini atmıştır.

Fakat acı bir neticedir ki, günümüz müslümanlar bu prensibi de ihmal etmiş bulunmaktadırlar. Gerçi hac mevsiminde Mekke-i Mükerrre ve Medine-i Münevvere çarştannda bir tarafta İstanbul'un teşbihlerini, çeşitli Anadolu illerinin seccadelerini. Sümerbankın kumaşlarını, diğer tarafta İran ve Afgan hailerini, öbür tarafta müslüman Afrika ülkelerinin iptidai de olsa bazı mamullerini görürsünüz ama, bu günümüz medeniyetinin seviyesinde bir fuar değil, sadece üç beş tacirin yaptığı ticarettir. Oysaki haccın ekonomik gayesi, bütün İslâm ülkelerinin her türlü ihraç mamullerini birbirine tanıtmayı, İslâm milletlerinin yeni yeni pazarlar bulması ve ülkelere ticari sahada yeni ufuklar açmasıdır. Yoksa sadece para harcayarak gidip gelmek, tam gaye değildir. Bunun sağlanması dinimizin ekonomik prensibidir. Haccdan bir gaye de döviz kaybı değil, bu vesileden yararlanarak döviz celbi ve ekonomik güçlenmedir. Görülüyor ki dinimizin temel ibadetlerinden olan hac, kuru kuruya bir seyahat olmayıp, aynı zamanda sosyal ve ekonomik hikmetler de taşımaktadır. Haccın ahlâkî yönü Yukanda anlatılanların yanısıra haccın ahlâk üzerinde tesirinden de bahsedeceğimizi söylemiştik. Bu mevzuda Hz. Peygamber diyor ki; «Bir kimse hacceder, hac esnasında fena lâkırdı söylemez ve büyük günahlardan çekinir, küçük günahları işlemekte ısrar etmezse, o kimse o günahlarından arınarak annesinden doğduğu günkü gibi hac'dan döner.»(3) Hac ibadeti, oldukça uzun süren biT ibadet olduğundan bu zaman zarfında başta fena lâkırdı olmak üzere, her türlü menfi hareketlerden sakınan, başkalarını incitmekten çekinen ve yararlı işlere yönelen kimsenin ahlâkında bir gelişme ve müsbet yönde bir değişme olacağı şüphesizdir. Yine unutmamak gerekir ki, bu biçim davranış ve tutum yalnız hac mevsimine mahsus olmayıp, ömür boyu olmalıdır. Yoksa haccdan dönünce terkedilirse, hiç bir değeri olmadığı gibi, o kimse günahattan da kurtulamaz. Oysa gerçek mü'minin gayesi, günaha ve kötülöklere değil, onlardan kurtulmaya dönük olmalıdır. Bu şuur içinde olan bir müslüman, kurtulduğu fenalığa bir daha döner mi? Elbette hayır. Bilinen bir gerçektir ki, müslümanlıkta ilk hedeflerden biri de, ruhun temizlenmesi ve insanın gerek şahsına, gerek çevresine zarar verecek davranışlardan uzaklaşması ve maddi manevi her türlü kötülöklere arınmasıdır. Ancak bir hususu açıklamak ihtiyacını duymaktayım. Yukanda geçen hadis-i şer*' - ^ütün günahlar affolunur denirken, uunun bir istisnası bulunmaktadır. O da kul hakkıdır. Yani insanın insanda olan hakkı. Bu ancak karşılıklı helallaşma ile olur. Yoksa bir kimse hacca gitmekle kul hakkından kurtulamaz, onun için hacca gidecek kimse, önce çevresiyle her hususta helallaşmalı, borcu varsa ödemeli, arkasından söylenecek söz ve hak bırakmamalıdır. Bu şekilde daha hacca gitmeden kendisine çeki düzen veren kimse, hac süresince de Hz. Peygamberin öğüdünü tutarsa, fazilet ve güzel ahlak sahibi olarak yurduna döner. Bu haliyle çevresine ve memleketine yararlı bir uzuv ve örnek bir insan olur. Hac. ona kaybettiği değerleri tekrar kazandırarak onu cemiyete ve insanlığa faydalı bir hale getirir. Hiç şüphesiz haccın hikmetleri ve faydaları, yalnız bu saydıklarımı? değildir. Biz ancak sosyal, ekonomik ve ahlaki mevzuda, hülâsa olarak haccın hikmetlerinden bahsetmeğe çalıştık.

1) Muhtar'ül Ahadis sh: 190

2) Bakara suresi, âyet: 198

(3) Feth'ul-Kebir, 3/185